

Nous volums de la nova etapa de la «Biblioteca Verdagueriana»

A darreries de la dècada passada, a partir de 1986, any centenari de Canigó, la «Biblioteca Verdagueriana» d'editorial Barcino, que Josep M. de Casacuberta fundà i dirigí fins a la mort, l'any anterior, emprengué una nova etapa sota l'impuls del nou director, Amadeu-J. Soberanas. Un impuls que tot seguit va donar fruits: es va accelerar el ritme de publicació de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer*, el qual, després d'una etapa d'alentiment, s'incrementava amb els volums IX i X. Alhora entre 1986 i 1989, es varen reimprimir cinc dels volums inicials de la col·lecció, apareguts en els anys seixanta i esdevinguts mentrestant introbables¹.

A la dècada dels noranta aquest impuls s'ha mantingut, però s'ha aplicat a l'edició de nous títols. Entre 1991 i 1994 la «Biblioteca Verdagueriana» ha incorporat sis volums que responen de manera plena a l'enunciat de la col·lecció, «Textos. Documents. Estudis» i s'afegeixen als disset precedents:

18, 19 i 21. Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*, tres volums, a cura de Narcís Garolera, 1991 (I i II), 1992 (III).

20. Jacint Verdaguer, *Rondalles*, a cura d'Andreu Bosch i Rodoreda, 516 pp., 1992.

22. *Epistolari de Jacint Verdaguer* (vol. XI), a cura de J. M. de Casacuberta i Joan Torrent i Fàbregas, 282 pp., 1993.

23. Josep Junyent i Rafart, *Manuscrits verdaguerians de revelacions, exorcismes i visions* (vol. I). *Llibretes de visions de Teresa*, 1994.

Així, doncs, l'*Epistolari* ha arribat al vol. XI, que comprèn els tres darrers anys de vida de Verdaguer, 1899-1902. «Amb la mort del protagonista central es conclou el present *Epistolari* en la seva forma d'ordenació cronològica dels documents», diu el seu curador Joan Torrent i Fàbregas. Un curador a qui pertoca una bona part del protagonisme d'aquesta magna obra, «el corpus documental més extens i més pertinent per al coneixement de la vida i de l'obra del personatge»². N'és protagonista per la tenacitat: d'ençà que Casacuberta li'n confià la continuació a partir del vol. II (1967), Torrent ha treballat durant més de vint-i-cinc anys al servei gairebé exclusiu d'aquesta obra. Protagonista, valgui la paradoxa, per la modèstia: sempre ha volgut el seu nom en un segon terme —i no sols en els crèdits de l'edició—, quan, com és notori, el mèrit principal pel que fa als darrers volums li corres-

pon a ell tot sol. Protagonista, en fi, perquè, no obstant les múltiples dificultats, entre les quals en els darrers temps s'hi va afegir la minva de visió, ha mantingut fins a les darreres anotacions el nivell de rigor i d'informació amb què s'inicià l'*Epistolari*. És just, doncs, que, més enllà de la ressenya convencional, escaigui felicitar-lo i felicitar-se que el patriarca dels verdagueristes hagi culminat l'obra de la seva vida³.

Els altres títols de la recent etapa de la «Biblioteca Verdagueriana» ofereixen algunes novetats respecte de l'etapa anterior. En primer lloc incorporen dos estudiosos, Narcís Garolera i Andreu Bosch, a les files dels verdagueristes. Garolera ja havia publicat alguns estudis sobre Verdaguer, entre els quals destaca una edició divulgativa de *Viatges*, de 1986. Bosch, per contra, s'estrena en aquest terreny. Pel que fa a Junyent, el seu interès antic per Verdaguer, manifestat en un primerenc estudi de 1962 sobre Francesc Fontanella i *L'Atlàntida*, rebrotat el 1986 amb una introducció a *Canigó* i avivat pels seus estudis sobre Collell, esclata aquí, amb una monografia torrencial dedicada a l'envitricollada qüestió dels manuscrits verdaguerians de temàtica visionària i exorcística. Una monografia que, iniciada el 1988 «per encàrrec oficial de la diòcesi de Vic i no pas per cap apassionament personal», acabà apassionant els darrers temps de la vida del malaguanyat amic, traspassat el gener de 1993. Una monografia que atorgarà a Josep Junyent i Rafart un lloc destacat en la llista de verdagueristes eclesiàstics⁴.

En segon lloc la B.V. estén amb aquests volums l'àmbit de la seva ac-

tuació damunt del corpus verdaguerià. D'una banda el volum de Junyent, tot i que publica «inèdits», no continua la línia d'*Escrits inèdits de Jacint Verdaguer*, aturada al vol. II, *Colom*, de l'època juvenil, sinó que, saltant a l'època posterior a *L'Atlàntida*, enceta una línia nova intervenint en un grup d'escrius molt peculiar, el de «revelacions, exorcismes i visions», situat no sols fora de la literatura estrictament dita, sinó fora fins i tot de l'autoria de Verdaguer, si l'apreciació del propi Junyent és justa: «Aquests materials no poden publicar-se sota el nom de Verdaguer [...] cal considerar-los documents històrics complementaris» (p. 31). De l'altra banda els volums preparats per Garolera i per Bosch entren en un altre bloc, el d'obres de Verdaguer cabalment no inèdites sinó publicades, i ho fan per una doble via: *Excursions i viatges* és una obra de Verdaguer publicada en vida de l'autor però sense que en controlés directament l'edició; *Rondalles* és un llibre deixat en projecte per l'autor, format amb materials publicats per ell i d'altres de no publicats i editat després de la seva mort. Són, doncs, dues obres de Verdaguer que, després del volum II, *Colom*, de 1978, tampoc no continuen la sèrie *Escrits Inèdits de Jacint Verdaguer*, iniciada el 1958 amb el vol. I, *Narracions autobiogràfiques juvenils*, on Casacuberta havia presentat la sèrie i anunciat que constaria «de sis a vuit volums»⁵, sinó que obren un tercer front d'edició, inèdit —valgui el joc de paraules— per a la «Biblioteca Verdagueriana», la qual no havia entrat en cadascun dels divises blocs de què consta la producció escrita verdagueriana.

Es tracta, com és sabut, d'un vast conjunt, avui conegut pràcticament en la seva totalitat, que presenta els subconjunts següents: A) l'obra que es publicà en vida de l'autor, sota el seu control o en alguns casos sense el seu control, però amb la seva aquiescència, i B) tota la resta. Aquesta resta, publicada en la posteritat al llarg del nostre segle o parcialment encara inèdita, conté quatre menes d'escrits: B1) aquells que, anteriors a *L'Atlàntida*, Verdaguer va escriure en vistes a la publicació, però va deixar inèdits en estats desiguals de redacció; B2) aquells en què treballà a la darrera època, igualment en vistes a publicar, i que, enllestits o molt avançats els uns i només projectats els altres, es poden anomenar «obres pòstumes», d'acord amb la designació que els varen donar els primers editors, els de l'«Avenç», quan a la primera dècada del segle varen disposar del llegat (parcial) del poeta; B3) escrits dispersos, de totes les èpoques, publicats, però no recollits en cap volum ni d'autor ni d'editor, o inèdits, destinats a ser publicats però abandonats en estats desiguals de redacció; B4) els escrits, igualment de totes les èpoques, d'ús personal de Verdaguer, no destinats, doncs, a la publicació, entre els quals destaquen, en un apartat diferenciat, les cartes; vénen a continuació els apunts de treball i els esborranys preparatoris, els dietaris, les agendes, les llibretes de comptes i més a continuació els papers privats més íntims, com propòsits de vida devota i reflexions espirituals; B5) en darrer terme hi ha els textos exorcístico-visionaris, als quals no es pot atribuir l'autoria de Verdaguer, però

en consta la intervenció com a redactor o transcriptor.

Si aquesta classificació val, una novetat dels tres darrers títols de l'«B.V.» és que cadascun entra en un camp diferent. El volum de Junyent, pel que fa a textos, cau en el darrer apartat, fora de l'obra verdagueriana pròpiament dita. El de Garolera pertany al subgrup d'obres publicades en periòdics per l'autor, però aplegades en volum per un editor professional, amb la seva aquiescència. El de Bosch intervé en el grup d'«obres pòstumes». Els dos volums darrers, d'altra banda, contenen materials, inèdits o no, relacionats amb l'obra respectiva que editen, pertanyents al bloc de papers de treball.

Això comporta, en conseqüència, novetats ulteriors respecte dels volums de l'etapa casacubertiana de la «B. V.»: els responsables de l'obertura cap a nous blocs no han disposat de precedents establerts en volums anteriors, sinó que han hagut d'instaurar criteris, metodologia i fins i tot «gènere». Així, mentre *Rondalles* és una segona edició de l'obra de Verdaguer publicada en primera edició per Jaume Massó i Torrents (les posteriors a aquesta no són edicions pròpiament dites sinó que es limiten a reproduir-la intervenint en la fixació ortogràfica), i mentre *Excursions i viatges* és una tesi de doctorat que inclou l'edició, igualment segona edició de l'obra de Verdaguer, que Francesc Matheu, el primer editor, va publicar en vida de l'autor, el llibre *Manuscrits verdaguerians de revelacions, Exorcismes i visions* és una obra de Josep Junyent i Rafart, tal com oportunament consta als crèdits, que inclou en un capítol final la primera edició de

les *Llibretes de visions de Teresa*. Així, mentre l'«Estudi preliminar» d'aquesta darrera obra és una dilatada monografia sobre Verdaguer i els exorcismes, amb llargues ramificacions sobre l'espiritualitat catòlica i el catalanisme dels eclesiàstics al segle XIX, amb una extensió de 350 pàgines ocupades en bona part per l'aparat de 280 notes; i mentre *Rondalles* va precedir d'un «Estudi Introductori» de les característiques habituals en aquesta mena d'edicions, *Excursions i viatges*, en tres volums i amb un total de mil pàgines s'adsciu al gènere «tesi de doctorat», que desborda els límits de l'edició de l'obra de Verdaguer recollint *in extenso* els treballs complementaris que solen acompanyar les investigacions acadèmiques d'aquet gènere.

Una altra novetat respecte de l'etapa casacubertiana és la pràctica que segueixen aquests volums a l'hora de transcriure textos manuscrits de Verdaguer. Casacuberta sostenia que «l'exactitud en la reproducció del text dels manuscrits havia d'estendre's a certs aspectes que en d'altres menes d'edicions sens dubte interessaven menys: accentuació gràfica, ús de la dièresi i de l'apòstrof, ús de les majúscules. M'he limitat, doncs, a separar i a unir paraules quan ha estat convenient, a emprar la lletra cursiva i les cometes com en les edicions normals, i a regularitzar la puntuació, així com l'ús dels signes d'interrogació i d'admiració» (p. 9).

Aquí, en canvi, «segons les normes establertes en la nova etapa d'aquesta col·lecció», les excepcions a la «màxima fidelitat» s'estenen a altres ítems, que Bosch explicita així: «m'he limitat a normalitzar l'ús de

les majúscules, la separació de mots, els signes de puntuació, d'interrogació i d'admiració, a resoldre les abreviatures —entre claudàtors—, l'apostrofació i l'accentuació» (p. 108). Junyent, que no és el responsable de la transcripció, es remet a l'Editorial Barcino: «... s'encarregaren al senyor Joan A. Paloma les transcripcions dels textos segons les normes de l'editorial» (p. 33). Per últim, Garolera, que dedica tot un capítol de la tesi a *Criteris d'edició* (vol. I, pp. 267-293), després d'enunciar que «els criteris aplicats en la presentació gràfica [...] són els habituals en les publicacions de la nova etapa de la 'Biblioteca Verdagueriana'» (*ibid.* p. 285), els explicita detalladament en quatre apartats: Grafies. Divisió de mots (on inclou les elisions vocàliques resoltes amb apòstrof o punt volat). Accentuació i puntuació (on inclou la dièresi). Signes diacrítics (*ibid.* pp. 285-288). Pel que fa a textos citats, Junyent, a diferència dels altres dos, diu que «com que la transcripció dels textos és rigorosa, em permeto de modernitzar-ne l'ortografia en les citacions a l'Estudi preliminar, per comoditat del lector i per no crear un distanciament innecessari davant el text» (p. 33 i s.). La seva «modernització», però, s'estén a textos d'obres de Verdaguer i va més enllà de l'ortografia⁶.

Les normes, doncs, de transcripció de la nova etapa són prou flexibles perquè l'aplicació s'adapti a determinades característiques del text transcrit o a necessitats de qui fa ús del text. Igualment deuen ser diversos els resultats obtinguts en la «reproducció» del text. En tot cas s'ha de suposar excepcional l'acumulació

de lliçons errònies que es poden comprovar en un fragment de *Rondalles*. A les p. 343 i s. s'hi transcriu una inversió inexistent, «la q[ue] anomènan Font Samallera» en lloc de «la Font q[ue] anomènan Samallera» (ratlla 1); una accentuació i una coma fallides, «Aquí passà en Coma, traydó q[ue] va matà l rector d'Ausó», quan el sentit i la mètrica de la dita sentenciosa exigeixen «Aquí passa en Coma traydó,/ que va matà l rectó d'Ausó» (r. 10-11); una confusió sintàctica que, en lloc de coma, posa punt entre «coneixian» i «Escometé» (r. 18); una invenció lèxica, reforçada en nota, del mot «herratges» (r. 19-20) deguda al desconeixement de la cal·ligrafia de Verdaguer, el qual escriu «hervatges», a l'època en què escrivia amb «erra primera», en forma d'ocell, ben distinta de «v» per a qui conegui els estudis de Josep M. Solà i Camps; una forma verbal incongruent, «recar» (r. 29), en comptes de «recava», on probablement es repeteix la confusió de lletres del cas anterior; una inadvertència d'efectes sintàctics, en llegir «y» (r. 37), on cal «q.[ue]»⁷.

Pel que fa a l'aparat crític totes tres obres s'aparten, cadascuna a la seva manera, del sistema de l'etapa anterior. Així, mentre Casacuberta incloïa a la fi del volum un «Aparat complementari de les notes», on recollia bàsicament duplografies, haplografies, *lapsus calami* i altres errors d'escriptura, i integrava en un sol aparat a peu de pàgina les variants i les notes pròpiament dites, cap dels nous volums no segrega l'aparat complementari. Pel que fa a l'aparat ordinari, a peu de pàgina, Garolera distingeix i separa les variants del

text imprès i integra les manuscrites amb les anotacions de caràcter explicatiu. Bosch agrupa en un sol aparat les variants impreses, les autògrafes i les notes i, a la fi del volum, registra una llista heteròclita —que anomena «Glossari»— de «paraules i accepcions no registrades als diccionaris normatius», on es «glossen», potser amb intenció didàctica, mots i accepcions prèviament anotades en el seu lloc i fins i tot sentits figurats, dites i expressions d'autor o de la llengua comuna, que no tenen res a veure amb diccionaris normatius. El volum de textos exorcístics, en fi, agrupa «les notes textuais», degudes a J. A. Paloma, amb «els comentaris de contingut» de J. Junyent i Rafart.

Pel que fa al mètode d'edició, cadascun dels editors el defineix diversament. Casacuberta, sense adscriure's explícitament a cap, manifestava que havia «procurat que especialment siguin força completes la descripció dels manuscrits, la col·lació de les variants, la discussió dels problemes de datació i les referències a al·lusions autobiogràfiques» (p.7): hi afegia que la seva edició s'adreçava «als estudiosos de l'obra i de la vida de Verdaguer i, en general, als de la literatura catalana del segle dinovè» (p.8); el seu estudi introductori, en efecte, desenrotlla sistemàticament per capítols els ítems anunciats. Garolera anuncia que «pel que fa a la metodologia, seguiré d'una forma general les pautes proposades pel professor Alberto Blecuà en el seu utilíssim *Manual de crítica textual*, i, ocasionalment, em basaré en alguns models pràctics d'edicions de textos similars» (p. 68). A més a més, atesa la diversitat de situacions dels textos en què intervé, Garolera explicita en

cada cas com ha procedit en llur establiment. Bosch, al seu torn, sense explicitar enlloc la metodologia general, introdueix en l'edició una innovació radical, modificant «l'arbitrària distribució de les narracions del volum *Rondalles*», o l'ordenació dels textos adoptada pel primer editor, Massó i Torrents, esdevinguda canònica en la història de la recepció de l'obra de Verdaguer, i opta «per donar-ne una ordenació temàtica, seguint, per raons purament pràctiques, la classificació de Ramona Violant Ribera» (p. 105); una ordenació, hi afegeix, que «lluny de convertir-se en una classificació definitiva, la qual cosa pertoca més aviat als folkloristes, pretén de presentar d'una manera més atractiva i coherent el corpus rondallístic de Jacint Verdaguer» (p. 106). Per últim, Junyent manifesta que «he treballat amb mètode cronològic-sincronístic interdisciplinari, com era de rigor en textos d'abast històric» (p. 33).

Així, doncs, en contrast o amb coincidència amb Casacuberta, cada volum presenta variants metodològiques individuals, tant programàtiques com fàctiques. Tant Garolera com Bosch proposen l'edició dels textos respectius com «edició crítica». Mentre, però, la del primer és fruit d'una tesi de doctorat, amb totes les virtuts i servituds del gènere, adreçada en primer terme a la comunitat universitària i al tribunal que l'havia de jutjar, del qual, per cert, formava part el doctor Joaquim Molas, no esmentat entre els doctors jutges, l'edició de Bosch respon de manera específica als mètodes i als interessos d'un folklorista; la de Junyent, en canvi, més aviat respon als d'un teòleg historiador de l'Església.

En conclusió, els nous volums de la nova etapa de la «Biblioteca Verdagueriana» representen en primer lloc un avenç coratjós en el necessari desplegament de l'edició de textos verdaguerians, obrint fronts que fins ara la col·lecció no havia abordat. En segon lloc, introduint canvis en el sistema de transcripció i d'edició, adaptats a cada cas concret, renoven generosament les pràctiques establertes en l'etapa anterior. En tercer lloc cadascun dels tres editors ofereix un exemple diferenciat d'aplicació de l'ecdòtica actual en els dos terrenys indivisibles que ha de cobrir aquesta ciència, text i metatext, *littera* i literatura; diferenciació que respon d'una banda a les característiques pròpies de cada text editat i de l'altra banda als interessos i a les capacitats de cada editor. En quart lloc els resultats, necessàriament i sortosament desiguals, mereixen la felicitació no sols dels verdagueristes sinó de tots els estudiosos de llengua i literatura catalanes. Una felicitació adreçada tant als autors dels volums com a la direcció de la «Biblioteca Verdagueriana».

Ricard Torrents

Notes

1. Vegeu-ne la meua ressenya «Nova etapa de la "Biblioteca Verdagueriana", de l'editorial Barcino» a *Anuari Verdaguer* 1989, p. 227 i ss.

2. Vegeu «Joan Torrent i el seu personatge», a *Homenatge a Joan Torrent i Fàbregas*, Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament, Àrea de Cultura, 1992, pp. 17-19.